

Bosworth, G., Somerville, P. (eds.): *Interpreting rurality – Multidisciplinary approaches* (Routledge, Abingdon, 2014, 320 o.)

LENNERT JÓZSEF

LENNERT József: tudományos segédmunkatárs, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete, Kecskemét; lennert@rkk.hu

József LENNERT: junior research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Kecskemét; lennert@rkk.hu

Az elmúlt évtizedek vidéki átalakulásának feltárásában élen járnak az Egyesült Királyság vidékkutató műhelyei. A Gary Bosworth és Peter Somerville szerkesztette *Interpreting rurality – Multidisciplinary approaches* című könyvvel ismét egy olyan kötetet vehetünk kezünkbe, amely széles tematikus merítéssel igyekszik bemutatni a jelenkori vidék változásait és sokszínűségét. A két szerkesztő a University of Lincoln munkatársa, az egyes fejezetek megírásában további húsz angliai és walesi kutató működött közre szerzőként. A szerzőgárda összetétele a könyv területi példáiban is tükröződik: a fejezetek döntő többségének esettanulmánya az Egyesült Királyságra, egy részük pedig ezen belül is elsősorban Lincoln város tágabb vidéki környezetére koncentrál.

A bevezetést és az összefoglalást leszámítva a könyv négy tematikus egységre osztható aszerint, hogy az egyes fejezetek a vidékiséget mely nézőpontját helyezik a középpontba. E négy egység a következő: a vidékiséget anyagi vetületei, a reprezentációkban megjelenő vidékiséget, a konfliktusokkal terhelt vidékiséget és a fogyasztók számára „feltárlt” vidékiséget. A továbbiakban röviden ismertetem a kötet tartalmát az egyes tematikus egységek szerint, nem törekedve a teljeskörűsége.

Bár a könyv elsősorban az egyesült királyságbeli vidékkutatói eredményekből merít, Juliana Siwale vidéki Zambiát (*Challenging Western perceptions: a case study of rural Zambia*) bemutató fejezete jól illusztrálja, hogy a vidék nyújtotta anyagi javak és lehetőségek mennyire eltérnek a fejlődő és fejlett országokban. A szerzőnő rámutat arra, hogy a gyarmati és posztkoloniális kor városokat előnyben részesítő politikájának következményeként – Angliával ellentétben – a zambiai város és vidék között mély jövedelmi és infrastrukturális ellátottsági szakadék tátong. Ez megnyilvánul a két ország eltérő vidékpercepcióiban is: az angol vidéki idill képei helyett a zambiai vidékhez a nyomor, az elmaradottság és a veszedelmes hiedelmek (boszorkányság) továbbélése kap-

csolódik. Ennek ellenére a zambiai vidéknek is vannak idilli ábrázolásai, ezeket azonban a leggazdagabbaknak és a külföldi turistáknak szánták. A vidék poszt-materiális javainak zavartalan fogyasztását pedig éppen az idilli képen túli valódi vidéki nyomor akadályozza.

A vidéki térségek adottságai gazdasági szempontból igen gyakran hátrányt jelentenek. Éppen ezért érdemes fokozottan figyelni azokra a szervezeti formákra, cselekvőkre, akik elkötelezettek a vidéki közösségek fejlesztésében, gazdasági életének megőrzésében. A kötet két fejezete is hoz erre példákat. Rebecca Herron, Jennifer Jackson és Karen Johnson az angol község (parish) közösségfejlesztő szerepét mutatja be, Ignazio Cabras pedig a vidéki szövetkezetekkel foglalkozik.

Az angol „parish” szó többes jelentéstartalommal bír. A leginkább községként lefordítható kifejezéshez egyaránt kapcsolódik az akár történelmi előtti idők óta létező település, az egyházközség, a községi tanács és a közösségi tervezés fogalma, amelyek esetenként egymástól különböző téregységre vonatkoznak. A nagyszabású kérdőívezést lefolytató szerzők egy községi tanács és egy közösségi helyiség fejlesztésében részt vevő parókia példáján keresztül mutatják be, hogyan válhatnak ezek az adminisztratív kategóriák a helyi közösségi tervezés, közösségfejlesztés aktív szereplőivé.

A szövetkezetek az angol társadalom és gazdaság fontos részét képezik. Ignazio Cabras arra szolgáltat példákat, hogy a vidéki társadalmak életében a szövetkezeteknek fontos közösség-összetartó szerepük lehet, valamint segíthetnek megőrizni megszűnéssel fenyegetett falusi szolgáltatásokat. A 250 fős Hesket Newmarketben például közösségi összefogással, szövetkezetek alapításával sikerült biztosítani a település pubjának és kisüzemi sörfőzdájének zavartalan működését. A vidéki szövetkezetek pozitívumaiból ráadásul a közösség azon tagjai is részesülhetnek, akik nem tagjai a szövetkezeteknek.

A reprezentációkban megjelenő vidékiséget bemutató fejezetek visszatérő eleme az angol vidékről alkotott idilli kép és a „fizikai” angol vidék egymástól való eltérése. Andrew Walker fejezete (English historical perspectives on rurality – Viewing the country from the city) arra hoz példát, hogy az idealizált vidék nagyvárosokban kialakított képzete korántsem volt olyan egyöntetűen elfogadott a város felől nézve, mint azt egyes szerzők sugallják. Lincoln város esete a marhapiaccal, a hentes és a lóvásárok áthelyezésével mutatja, hogy a kisebb városokban nagyobb hangsúlyt kapott a tapintható közelségben levő vidék városi léttel kevésbé összeegyeztethető elemeinek visszaszorítása, mint az iránta érzett idealizált nosztalgia.

A kötetben két szerző is foglalkozik az angol vidék irodalmi ábrázolásaival. Bár az angol irodalom vidékképéről tartja magát az a nézet, hogy abban a vidék idilli, kissé egysíkú ábrázolása az egyeduralkodó, Catherine Parry fejezetében (Pits, pylons and posts – Writing under the English rural idyll) négy olyan könyvet hoz példaként, amelyek ennél jóval árnyaltabb vidékébrázolással rendelkeznek. A négy könyv elemzése során eljutunk a vidék narratívákon keresztül túlzott idealizálását csak finom kritikával illető gyermekkönyvtől (Szél

lengeti a fűzfákat) a modernizáció lenyomatát is hordozó vidéken (Stig of the Dump) és egy disztópikus vidékképen át (Ne engedj el...) az első könyv szereplőit felhasználó nyomasztó vidékébrázolású szatíráig (The wind in the pylons).

Rupert Hildyard (A case study in the literary construction of the rural idyll – The English farm) a farmokról kialakult kép szemszögéből vizsgál meg két irodalmi alkotást. Az egyik mű (The story of a Norfolk farm) témája egy középkori író önmegvalósítása, míg a másik egy fiatal útkeresése (Corduroy), amelyek számos hasonló motívummal rendelkeznek, mint például az individualista szemlélet és az autentikus közösség előtérbe helyezése, eltávolodás a városi modernitástól és tömegektől vagy a természet tisztelete. Ez utóbbi felfogás és egyes tősgyökeresek „lőjünk le mindent, ami nem egyértelműen hasznos” szemlélete közötti szakadék már előrevetíti a későbbi fejezetben részletesen bemutatott, a vadászattal és annak szabályozásával kapcsolatos városiak és vidékiek közötti konfliktust.

Az utóbbi évtizedeket az angol városi népesség vidéki térbe történő fokozott „benyomulása” jellemezte. Ez a népesség egyre bővülő fogyasztói igényeket támasztott a vidékkel szemben, valamint kiköltözésével fizikailag is elfoglalta azt. A folyamat során elkerülhetetlenek a konfliktusok a régi vidéki elittel, a gazdasági kihívásoknak megfelelni vágyó termelőkkel, valamint a vidék periférikus társadalmi rétegeivel. A harmadik tematikus egység néhány, az angol vidékre jellemző konfliktusforrást mutat be részletesebben.

A konfliktusok egyik kiindulópontja lehet, ha az idealizált vidékképből kiinduló elképzelések érvényre próbálnak jutni. Allison Moore ezt egy megghiúsult nagyüzemi tehenészet beruházásának a példáján mutatja be (Dairy farming and the fight for ownership of the concept: ‘rural’). A tervezett „megatehenészet” beruházása ellen, amelyben 100%-ban istállózó marhatartást akartak megvalósítani, széles körű tiltakozási hullám indult be. Noha az ilyen nagyüzemi tehenészetek ellen számos érv felsorakoztatható, a szerző rámutat arra, hogy az ellenzők kategorikus kijelentései – „a tehénnek a legelőn a helye” – inkább az idilli vidékképnek felelnek meg, mintsem a többi tehenészet valóságos mai gyakorlatának. A tejtermékek reklámjai és a tehenészetek által szervezett farmlátogatások is erősítik ezt a képet, noha a legtöbb ilyen farmon már most is az év jelentős részében zárt térben tartják a jószágokat. Ezzel szemben az amerikai Indiana államban, ahol egy hasonló, zárt tartású tehenészetet „élménycentrikusan” látogathatóvá tettek, sikerrel mutatták be az embereknek a gazdálkodási módszert és elejét vették az erőteljes társadalmi ellenállásnak.

Egyes vadon élő állatokkal kapcsolatos, az eltérő városi és vidéki szemléletből eredő konfliktusokat Sue Bestwick fejezete (Contested attitudes towards wildlife in Britain) fejti ki részletesebben. A vörös róka az angol táj egyik jelképe. Ugyanakkor a rókadadás, amely a vidéki elit sportjának számít és amelyet a vidékiek a vidéki gazdaság egyik sarokkövének, az angol nemzeti identitás részének tekintenek, jóval megosztóbb. A városiak nyomásgyakorlásának sikerességét mutatja a kutyás róka-hajtóvadászat 2005-ös betiltása. Az utóbbi

időben viszont a róka a lakott területeken egyre otthonosabban mozog. Fokozott megjelenése a városokban és a szuburbiákban kezd zavaróvá válni, és emiatt lassan megváltozik a városiak rókákkal szembeni pozitív attitűdje. Ehhez a témához kapcsolódik a vidéki bűnözéssel kapcsolatos fejezet is Angus Nurse-től (Rural crime and policing). Angliában a vidéki bűnözést egyrészt területi alapon, másrészt bizonyos vidékre jellemző bűnelkövetési típusok szerint definiálják. A második esetben a szerző jellemzően a természetkárosítással összefüggő példákat emel ki (pl. vadorzás, állatokkal való helytelen bánásmód). A vidéki közösségek egy része a vadászattal kapcsolatos szabályozások áthágását gyakran nem tartja törvénszegésnek, hanem ellenállási selektménynek gondolja el a távol levő és az életükbe beleszólni akaró hatalommal szemben.

A vidék másik jellemző konfliktusforrása a vidék dzsentifikációjának a lakhatásra gyakorolt hatása. Peter Somerville (Changing social relations in the English countryside: the case of housing) arra a következtetésre jut, hogy a földbirtokok szélsőségesen egyenlőtlen eloszlása, a visszaszoruló produktivista termelési rend régi és a posztproduktivista vidék új dzsentrijeinek egybevágó érdekei, valamint a szabályozási keretek következtében állandósul a hiány a megfizethető vidéki lakásokból. Ennek számos negatív következménye van, mint például a kiegyensúlyozatlan társadalmi összetétel vagy az otthonukat elvesztők városi hajléktalanokká válása. Ennek ellenére számos kis népességszámú, erősen dzsentifikálódott település betelepültjeit jobban aggasztja az új lakások építésének felvetése, mint a megfizethető lakhatás hiánya.

Margaret Greenfields Anglia legrégebbi etnikai kisebbségeinek, a romáknak és az (ír) utazóknak (*travellers*) a helyzetét mutatja be (*Gypsies and travellers in modern rural England*). A vidéken nomadizáló életmódhoz részben ragaszkodó csoportokra a 2. világháború után fokozódó nyomás nehezedett, hogy térjenek át a letelepült életmódra. A 20. század második felében egyre kevésbé volt szükség a munkaerejükre a hagyományos mezőgazdasági idénymunkákban, iskolai teljesítményük elmarad az országos átlagtól, egészségi állapotuk rosszabb és a munkanélküliség is jobban sújtja őket. E sajátos csoportot és életmódjukat sokan bizalmatlanul szemlélik, ez azonban nem törvénytörő. A szerző példákat hoz arra, hogy a hagyományos ideiglenes szállások közelében letelepedett romákat és utazókat a velük élő kapcsolatban levő *gorje* (a magyar gádzsó szó megfelelője) közösség helyinek ismeri el, jelenlétükre történelmi folytonosságként tekint. Jellemző, hogy az illegális és az újonnan létesített ideiglenes táborhelyekkel szemben is elsősorban a városból újonnan kiköltözők tanúsítanak szervezett ellenállást.

Az utolsó tematikus egységben a fogyasztási vidékiségről esik szó. Az, hogy a vidék anyagi és nem anyagi javait célzottan és szelektíven felkínálja a kívülről érkező fogyasztóknak, egyszerre hordoz magában lehetőségeket és kockázatokat. Claire Haven-Tang and Eleri Jones a vidéki turizmus problémáival és fejlődési lehetőségeivel foglalkozik (*Capitalising on rurality: tourism micro-businesses in rural tourism destinations*). Kifejtik, hogy sokan kellő hozzáértés nélkül foglalkoznak bele vidékturisztikai vállalkozásba, nem rendelkeznek hosszú távú üzleti

tervvel, és igen sokan az árversenybe beszállva próbálnak életben maradni. Ennek következménye, hogy a turizmus révén a vidékre érkező források egy része elszivárog például az olcsó importáru felhasználása, elfogyasztása miatt. A turisztikai desztinációmenedzsment szervezetei sokat javíthatnak a mikrovállalkozások tevékenységének összehangolásán: erre a szerző Monmouthshire példáját hozta fel innovatív megoldásként. Az itt létrehozott Monmouthpedia volt az első olyan wikipédia-projekt, amely egy teljes kisvárost lefedett, és ezzel egységes, könnyen kezelhető formában tette böngészhetővé a helyi nevezetessegeket és szolgáltatásokat.

A korábbi fejezetekben már szó esett arról a vándormozgalomról, amely a városokból a ritkán lakott vidéki területekre irányul. Wesley Key (*Ageing in rural communities: From idyll to exclusion?*) arra hívja fel a figyelmet, hogy a vidék kiáramlást motiváló tulajdonságai hátrányokká válhatnak. A munkavállalás utáni korba lépő idősödő vidéki migránsok előbb-utóbb a fizikai és szellemi állapot hanyatlásával párosuló életszakaszba lépnek, amikor már erőteljesebben fognak jelentkezni a vidéki lét hátrányai. Sokkal nehezebben férnek majd hozzá a szociális ellátásokhoz, és jobban fenyegeti őket szociális kapcsolataik megszakadása.

A falusi pub jellegzetes cégérével, hagyományos bútorzatával és jóféle csapolt ale sörével az angol vidékről alkotott idilli kép szerves része. Talán sokan nem tudnak róla, hogy a Brit-szigetektől kiindulva az egész világot meghódító pub szó tulajdonképpen az angol public house (közösségi ház) szó rövidítése, ami egyértelműen utal vendéglátáson túlmutató jelentőségére a helyi vidéki közösségek életében. Claire Markham fejezete (*The rural public house: Cultural icon or social hub?*) ebbe enged betekintést. Sok esetben a pub az utolsó megmaradt szolgáltatás a településen. A helyiek véleménye szerint ha ez is megszűnne, a falu már nem közösség lenne, csak lakóházak együttese. A gazdasági nehézségek miatt sok pub igyekszik megerősíteni településen belüli pozícióját, és betölteni a településen rentábilisan nem üzemeltethető kisbolt, sőt akár a posta szerepét is. Az angol vidéki pub a szociális kapcsolatok ápolásának korcsoportokat és státuszokat áthidaló fontos színtere, ez a szerepe még erősödött is a hölgyek publátogatását nehezítő íratlan szabályok halványulásával.

Sok fontos konklúziót olvashatunk az utolsó fejezetben, amely a különböző megközelítések áttekintő értékelését adja. Peter Somerville, Keith Halfacree és Gary Bosworth arra keresik a választ, hogy a vidéki térre milyen mértékben jellemző a „strukturális koherencia”. Halfacree a koherencia három szintjét különíti el: az egységes, ellentmondásos és kaotikus összetartozást. A szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy a posztmodern vidéket jellemző koherencia inkább az ellentmondásosság felé, mintsem az egységesség felé halad. Az ellentmondásos vidéki terek közös, összekapcsoló motívumai a természetközelség valamilyen formájú megjelenése és a vidéki változatosság különböző megnyilvánulásai. Akik ezt a sokszínűséget szívesen látják viszont a vidékkel foglalkozó tudományos művekben, örömmel fogják forgatni ezt az egymáshoz lazán kapcsolódó, érdekesítő tanulmányokból összeállított kötetet.